

MƏRKƏZLƏŞDİRİLMİŞ KİTABXANA SİSTEMİNDƏ BİBLİOQRAFİK-İNFÖRMASİYA XİDMƏTİNİN TƏŞKİLİ

İradə Bayramova

*Bibliografyaşünaslıq kafedrasının müəllimi,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru
irade8@rambler.ru*

Организации библиографического-информационного обслуживания в ЦБС

Резюме: В статье анализируется библиографического-информационного обслуживания в ЦБС. А так же в статье изучено методы использование информационно коммуникативных технологий в библиографических процессах.

Organization of bibliographical-information service of readers in CLS

Abstract: In article, is analyzed the bibliographic-information service of readers in CLS. Also in article are learned methods of using of information communication technologies in bibliographic process.

Açar sözlər: Kitabxana-informasiya təminatı; informasiya resursları; kitabxana fondu; metodik mərkəz.

Ключевые слова: Библиотечно-информационное обеспечение; информационные ресурсы; библиотечный фонд; методический центр.

Keywords: Library-information provision; information resources; the library fond; methodical center.

Giriş

Müasir dövrdə əhalinin gündən-günə artan informasiya tələbatının ödənilməsi və keyfiyyətinin yüksəldilməsi, milli-mənəvi dəyərlərin, elmin, mədəniyyətin inkişafı kitabxanaların qarşısına informasiya cəmiyyətinin tələbləri səviyyəsinə yüksəlməyi mühüm bir vəzifə kimi qoymuşdur. Son dövrlərdə kitabxanaların inkişaf istiqamətləri və bu sahəyə dövlət qayğısı bunun bariz nümunəsidir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 oktyabr 2008-ci il tarixli, 3072 nömrəli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı” cəmiyyətin informasiya tələbatının həyata keçirilməsində kitabxanaların rolunu yüksək qiymətləndirmişdir (1).

Bibliografik xidmətdə Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemləri (MKS) bilavasitə mühüm rol oynayır. Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi yeni tipli kitabxana müəssisəsi olub, struktur cəhətdən bütöv, ümumi fond və vahid texnologiya əsasında fəaliyyət göstərən, bir-biri ilə üzvi şəkildə qarşılıqlı əlaqədə olan kitabxanaların və kitabxana birliklərinin məcmusudur. Bu sistem ayrı-ayrılıqda fəaliyyət göstərən xırda kitabxanaların mexaniki birliyi yox, insanların təhsilində, tərbiyəsində, mədəni inkişafında, informasiya

təminatında yaxından iştirak edən ölkə miqyasında kitabxana xidmətini həyata keçirən keyfiyyətə yeni orqanizmdir (3, s.210-211).

MKS-də biblioqrafik fəaliyyətin təşkili dedikdə, bütün biblioqrafik vasitələrdən istifadə etməklə, kitabxananın öz vəzifələrini müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilməsinə yönəldilmiş kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur (2, s.4).

Kitabxanalarda aparılan biblioqrafik işin keyfiyyətə yeni səviyyəyə qaldırılması tələbi, biblioqrafik işin əsas vəzifəsi olan geniş oxucu kütləsinin sorğularına operativ cavab vermək, oxucuların biblioqrafik maarifləndirilməsinə kömək etmək məsələləri ilə əlaqədar, kitabxana fondlarında toplanan mədəni xəzinə, elmi-texniki yeniliklər, cari və retrospektiv faktları özündə əks etdirən kitablar, həmçinin digər çap məhsulları geniş şəkildə təbliğ edilməlidir. Bu işdə Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemlərinin (MKS) işi əvəzəlməzdir.

MKS-in tərkibinə şəhər (rayon) Mərkəzi kitabxanası, şəhər (rayon) uşaq kitabxanası, şəhər kitabxana filialları, qəsəbə kitabxana filialları, kənd kitabxana filialları daxildir. MKS-in fəaliyyətinin predmeti informasiya, elm, mədəni-maarif və təhsil işidir. Bu işə ilk növbədə fondların formalaşdırılması, elmi cəhətdən işlənməsi və mühafizəsi, kitabxanalardan istifadə edənlərə kitabxana-informasiya və biblioqrafiya xidmətinin göstərilməsi, kitabxanalararası və beynəlxalq abonentin təşkili, kitabxanaların elmi və metodik təminatını özündə əks etdirir. MKS özünün əsas fəaliyyətinə və onun məqsədlərinə müvafiq olaraq, fondların komplektləşdirilməsini, sistemləşdirilməsini, elmi və texniki cəhətdən işlənməsini, qorunub saxlanılmasını, fondlardan istifadə edilməsini həyata keçirməklə informasiya tələbatçılarına kitabxana, informasiya, biblioqrafiya xidmətini təşkil edir. Fonda daxil olan kitablardan, digər mətbuat nümunələrindən, səs yazılarından, habelə müxtəlif informasiya daşıyıcılarından əhalinin kütləvi istifadəsini təşkil etməklə, informasiya və soruq biblioqrafiya işləri aparır. Ənənəvi, habelə elektron kataloq və kartotekaları, informasiyanın əks etdirilməsi, axtarışı və istifadəsi üçün elektron vasitələri əhatə edən informasiya-axtarış sistemini yaradır və onu daim təkmilləşdirir. MKS biblioqrafik göstəriciləri və informasiya nəşrlərini həm müstəqil şəkildə, həm də başqa müəssisələrlə birlikdə hazırlayır və nəşr etməklə kitabxanalara metodik məsləhətlər verir. MKS-in əsas məqsədi əhalinin informasiyadan və sənədlərdən istifadə etmək imkanını, milli və dünya mədəniyyətinin nailiyyətləri ilə tanış olmasını təmin etməkdir.

Əsas hissə

MKS-lər əhalinin bütün təbəqələrinə informasiya xidmətini həyata keçirməklə cəmiyyətin informasiyaya olan tələbatını təmin edir. Vahid kitab fondunun, respublika və xarici ölkələrin kitabxanaları arasında məlumat-biblioqrafiya və kitabxana işini əlaqələndirmək, inkişaf etmiş cəmiyyətdə

cərəyan edən bütün proseslər barədə informasiya əldə etməklə, informasiya tələbatını daha dolğun şəkildə həyata keçirir.

Biblioqrafik fəaliyyət özündə iki əsas prosesi birləşdirir:

1. Biblioqrafiyalaşdırma;
2. Biblioqrafik xidməti;

Biblioqrafik fəaliyyət bütün tip kitabxanalarda həyata keçirilir və aşağıdakı istiqamətlərdə aparılır:

1. Kitabxananın soraq-biblioqrafiya aparatının (SBA) təşkili müxtəlif məqsəd və oxucu istiqamətli biblioqrafik vəsaitlərin tərtibi;
2. Biblioqrafik informasiya xidməti (BİX);
3. Soraq-biblioqrafiya xidməti (SBX), tövsiyə biblioqrafiya xidməti, biblioqrafik biliklərin təbliği, biblioqrafik iş sahəsində elmi-tədqiqat və metodik fəaliyyət.

Biblioqrafik xidmət kitabxanaların inkişafında çoxəsrlik bir tarixə malikdir. Kitabxananın bir çox göstəriciləri, o cümlədən, fonddan səmərəli istifadə aparılan biblioqrafik xidmətin vəziyyətindən çox asılıdır.

Biblioqrafik xidmətin məzmunu, xarakteri və əhatə dairəsi kitabxananın tipindən, onun yerinə yetirdiyi vəzifələrdən və hər bir kitabxananın xarakterik xüsusiyyətindən asılı olaraq müəyyənləşdirilir. Məsələn, universal kitabxanalarda aparılan biblioqrafik xidmətin əsas xarakterik cəhəti regionun mədəni-iqtisadi profilini nəzərə almaqdır.

Xüsusi kitabxanalarda aparılan biblioqrafik xidmət zamanı isə həmin ərazidə mövcud olan idarə, müəssisə və təşkilatların profili əsas götürülür. Ona görə də hər bir kitabxanada aparılan biblioqrafik xidmətin xarakteri və məzmunu müxtəlif olur (2, s.134-188).

Ümumiyyətlə, kitabxanada biblioqrafik xidmətin iki istiqaməti fərqləndirilir:

1. Biblioqrafik informasiya xidməti
2. Soraq-biblioqrafiya xidməti.

1984-cü il Dövlət Standartında biblioqrafik informasiya xidməti-sorğusuz və ya daimi sorğular əsasında oxucuların biblioqrafik-informasiya ilə sistemli şəkildə təmin olunması kimi müəyyənləşdirilir.

Yeni ədəbiyyat haqqında oxuculara vaxtaşırı biblioqrafik-informasiyanın çatdırılmasını nəzərdə tutan biblioqrafik-informasiya xidmətindən fərqli olaraq soraq-biblioqrafiya xidməti birdəfəlik sorğu anlayışı ilə əlaqədardır.

Nəzəri ədəbiyyatda biblioqrafik-informasiya xidmətinin şərti olaraq kitabxananın aktiv, soraq-biblioqrafiya xidmətinin passiv xidməti adlandırırlar. Bu xidmət növləri müxtəlif tip kitabxanalarda eyni səviyyədə aparılmır, kitabxananın biblioqrafik fəaliyyət səviyyəsinə uyğunlaşdırılır.

Universal elmi və kütləvi kitabxanalarda soraq-biblioqrafiya xidməti daha çox üstünlük təşkil edir. Bu onunla izah edilir ki, kitabxanalarının xidmət etdikləri ərazidə ən müxtəlif ixtisas qrupları üzrə oxucular mövcuddur.

Məsələn, ümumtəhsil məktəbləri, müxtəlif profilli idarə və müəssisələr, ali və orta təhsil sistemi müəssisələri və s.

Kitabxanada biblioqrafik-informasiya xidmətinin iki növündən istifadə olunur:

1. Fərqli (fərdi və qrup formasında)
2. Fərqləndirilməyən (kütləvi).

Fərqli xidmətin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, dövlət orqanlarında, elmi, tədris, sənaye və kənd təsərrüfatı müəssisələrində tələbatçılara kitabxanaya yeni daxil olan sənədlər haqqında sistemli informasiya verilsin, bu informasiya onların peşə fəaliyyətləri ilə əlaqədar olmalıdır.

Kitabxanalarda aparılan fərqli biblioqrafik-informasiya xidmətinin ən mühüm vəzifəsi yeni çıxmış ədəbiyyatla mütəxəssisləri operativ təmin etməkdir. Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, informasiya mənbələrinin çoxalması ilə əlaqədar olaraq mütəxəssislər yeni ədəbiyyatı izləməkdə çətinlik çəkir və hər hansı informasiyanın axtarılmasına iş vaxtının 30-40%-ni sərf etməyə məcbur olurlar. Fərdi və qrup abonentlərinin sayını və tərkibini kitabxana yerli şərait və imkanları nəzərə almaqla müəyyənləşdirir. Fərdi abonentlər ancaq müəyyən mövzu istiqamətinə malik olan rəhbər işçilər ola bilər. Kitabxananın elmi-informasiya idarəsi kimi fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi məhz biblioqrafik-informasiya xidmətinin keyfiyyətindən asılıdır.

Universal kitabxanada həmin ərazidə mövcud olan idarə və müəssisə mütəxəssisləri qrup abonentləri ola bilərlər. Bir çox regional MKS-lər ümumtəhsil məktəbləri və liseylərin şagirdlərini qrup abonentləri kimi qəbul edirlər. Xüsusi kitabxanalarda isə elmi, istehsalat kollektivlərinə göstərilən xidmətlə əlaqədar olaraq fərqli xidmət daha geniş şəkildə aparılır. Burada xidmət edilən idarə, müəssisə və təşkilat rəhbərlərinə tələbatın bütün aspektləri üzrə fərqli xidmət göstərilir. Biblioqrafik xidmətin fərdi abonentləri həmçinin aparıcı mütəxəssislər, istehsalat şöbələrinin rəhbərləri, laboratoriya müdirləri və başqa məsul şəxslər də ola bilərlər.

Xüsusi kitabxanada fərdi xidmətlə bütün mütəxəssisləri əhatə etmək qeyri-mümkündür. Ona görə də mütəxəssislərin bir hissəsinə qrup xidməti göstərilir. Bununla belə, fərdi şəkildə, müntəzəm olaraq biblioqrafik xidmət göstərilən mütəxəssis kitabxana ilə özünün işlədiyi müəssisə oxucuları arasında bir vasitəçi olmalıdır. Bunun üçün ən aktiv oxucular seçilir və bu, idarə və ya müəssisə rəhbərinin göstərişi ilə olmalıdır.

İstər fərdi, istərsə də qrup şəklində aparılan fərqli biblioqrafik-informasiya xidmətinin əsasını abonentlərin tələbatı təşkil edir. Bu xidmətin səmərəliliyi istifadəçi sorğusunun nə dərəcədə dəqiq formalaşdırılmasından asılıdır. Bunun üçün isə biblioqraflar sorğuları qəbul edərkən daim diqqətli olmalıdırlar. Cari biblioqrafik-informasiya xidmətində fərdi və qrup abonentlərin tələbatlarının öyrənilməsi hazırlıq mərhələsinin əsasıdır. Bu mərhələdə həmçinin sorğu vərəqi və uçot işini qaydaya salmaq lazımdır. İşin daha səmərəli aparılması üçün uçot sənədini iki nüsxədə hazırlamaq

məsləhətdir. Onlardan biri fərdi və qrup abonentlərin şəxsi kartotekasında yerləşdirilir, digəri isə sifariş edilən mövzuların qeydiyyatı üçün saxlanılır. Uçot sənədində aşağıdakı məlumatlar verilir: abonentin adı, soyadı, iş yeri, vəzifəsi, informasiyanın göndəriləcək ünvanı və mövzunun adı. Uçot sənədini əks tərəfində isə informasiyanın göndərilməsi vaxtı, sənədlərin sayı qeyd edilir.

Qrup abonentlərin uçot sənədində isə idarə və təşkilatın tam, dəqiq adı, idarə rəhbərinin soyadı, iş telefonu, fəaliyyət sahəsi, yeni mövzuların siyahısı verilir. Abonentlər tərəfindən verilən mövzular əlifba-predmet kartotekasında qeyd edilir. Hər bir uçot sənədində mövzunun adı, abonentin soyadı və ya idarənin adı öz əksini tapmalıdır. Bu cari xidmət prosesində abonentlərə göndəriləcək sorğuların sayını müəyyənləşdirməyə imkan verir.

Cari bibliografik-informasiya işi bibliograf tərəfindən mövcud mövzular üzrə kitabxanaya yeni daxil olan sənədlərin nəzərdən keçirilməsi ilə başlayır. MKS-də cari bibliografik informasiya xidməti ilə oxu zalının işçiləri və filial-kitabxanalar məşğul olur ki, bunlara da mərkəzi kitabxananın bibliografları rəhbərlik edir. Bibliografik-informasiya xidmətinin xüsusi kitabxanada həyata keçirilməsi bir tərəfdən kitabxananın quruluşundan asılıdırsa, digər tərəfdən isə elm və ya elmi-texniki kitabxananın nəzdində informasiya orqanlarının mövcudluğu ilə əlaqədardır.

Ərazi informasiya orqanlarının mövcud olduğu yerlərdə xüsusi kitabxananın bibliografları müəyyən elm sahələri üzrə elmi-tədqiqat və təcrübi-layihələşdirmə işlərini idarə və müəssisələrinin mühəndis-kuratorları ilə birgə aparırlar.

Qrup və fərdi abonentlərə cari bibliografik-informasiya xidmətinin çatışmayan cəhəti kitabxanalarda informasiya bazasının çox məhdud olmasıdır. Çünki abonentlərin tələbatlarını tam və dəqiq ödəmək üçün kitabxana həm də yeni çıxan kitabları, dövrü nəşrləri, müxtəlif referativ jurnalları almalıdır. Bu isə kitabxananın maddi-texniki bazasından asılıdır. İndiki şəraitdə bu problemi aradan qaldırmağın yeganə yolu kitabxanaların bir-biri ilə əlaqəli şəkildə işləməsidir. Oxucuları yeni ədəbiyyatla tanış etmək üsulları kitabxananın şəraitindən asılı olaraq müəyyənləşdirilir. Bibliografik-informasiyanın kartoçka formasında göndərilməsi daha məqsədəuyğundur. Çünki bu abonentlərin özlərinin maraqlandıqları mövzular üzrə şəxsi kartotekalarının yaradılmasına imkan verir.

Universal və xüsusi kitabxanalarda oxucuları yeni ədəbiyyatla tanış etməyin ən operativ yolu kitabxanaya daxil olan yeni ədəbiyyat siyahılarının göndərilməsidir. Bu siyahılar həmçinin kitabxananın ərazisində yerləşən idarə və müəssisələrə, məktəblərə göndərilə bilər.

Müxtəlif idarə və müəssisələrə göndərilən mövzu üzrə yeni ədəbiyyat siyahıları müntəzəm və operativ olmalıdır. Hal-hazırda isə informasiyanın operativliyi kitabxanaya daxil olan ədəbiyyatın dövriliyindən asılıdır. Nəzərə alsaq ki, bazar iqtisadiyyatına keçid dövründə kitabxanalar ayda yox, ildə bir

neçə dəfə ədəbiyyat ala bilirsə, deməli kitabxananın cari biblioqrafik-informasiya xidmətinin operativliyi çox aşağı səviyyədədir.

Hal-hazırda universal kitabxanalarda fərqli xidmətə çox fikir verilir. İlk dəfə o, elmi-texniki kitabxana şəbəkələrində tətbiq olunmağa başlamışdır.

Fərqli xidmətin formasının daha da inkişafı və təkmilləşdirilməsi ölkədə informasiya xidməti şəbəkələrinin yaradılması və biblioqrafik proseslərə avtomatlaşdırma vəsaitlərinin tətbiqi ilə əlaqədardır. Kitabxanaların informasiya xidmətinin mühüm vəzifələrindən biri minimum vaxt sərf etməklə istifadəçilərin yeni meydana gələn sənədləri izləmələrinə şərait yaratmaqdan ibarətdir.

Fərqli xidmətin abonentləri həm ayrı-ayrı mütəxəssislər, həm də bir qrup şəxslər ola bilər. Buna müvafiq olaraq fərdi və qrup halında xidmət növləri əmələ gəlir. Fərqli xidmət çox səmərəlidir, lakin olduqca ağır işdir və bütün tələbatlara şamil etməyə imkan vermir. Fərqli xidmətin təşkilində müəyyən edici cəhət xidmət olunan mütəxəssislər dairəsini təyin etməkdən ibarətdir. Kitabxananın informasiya xidməti birinci növbədə müəssisə və idarə rəhbərlərinə, alimlərə və əsas istehsalat sahəsinin mütəxəssislərinə aid edilməlidir. Kitabxana fərdi və qrup abonentlərinin sayını və onların tərkibini öz imkanlarını nəzərə almaqla müəyyən edir. Məsələn, universal elmi kitabxanalarda istifadəçilərin çoxluğuna və onların informasiya təminatının mövzu genişliyinə görə fərqli xidmət imkanı olduqca məhdudlaşır. Ona görə bu kitabxanalarda, yeni daxil olan ədəbiyyatın mövzu siyahısını göndərmək yolu ilə qrup (kollektiv) xidmət daha geniş yayılmışdır.

Xüsusi kitabxanalarda fərqli xidmətin abonentləri, idarə və müəssisələrin inzibati işçiləri, bölmə rəhbərləri, qabaqcıl elmi və mühəndis-texniki işçilər, əlaqədar şöbələrin ayrı-ayrı kollektivləri olur. Fərqli xidmətin səmərəliliyi abonentlər tərəfindən irəli sürülən sorğularda onların əsl tələbatlarının dəqiq əks olunmasından çox asılıdır. Ona görə kitabxana işçiləri mütəxəssislərin tələbatlarını mövzu üzrə deyil, vəzifə, fəaliyyət sahəsi, təhsil hazırlığını nəzərə almaqla meydana çıxarmağı bacarmalıdırlar.

Sorğu vərəqəsində mövzunun olduqca dəqiq, mütəxəssisləri maraqlandıran cəhətlər göstərilməklə müəyyənləşdirilməsi vacibdir. Fərqli biblioqrafik informasiya xidməti zamanı iki xüsusi kartotekanın yaradılması vacibdir. Onlardan biri istifadəçi haqqında informasiyanı (iş yeri, vəzifəsi və s.) və sifariş verilən mövzunu göstərən əlifba kartotekasıdır. Kartoteka tələbatçıların uçotunu və ədəbiyyat haqqında onlara göndərilən bildirişlərin uçotunu aparmağa xidmət edir. Sorğuların əlifba-predmet kartotekası olan ikinci kartoteka mövzuların adları və həmin mövzularla maraqlanan abonentlərin siyahıları qeyd olunan kartoçkalardan ibarətdir. Onun yardımı ilə hər bir mövzu üzrə ədəbiyyat seçilir və informasiya göndərilməsi lazım olan abonentlər müəyyənləşdirilir.

Ədəbiyyatın seçilməsi, bir qayda olaraq yeni daxil olan materialların nəzərdən keçirilməsi yolu ilə yerinə yetirilir. Biblioqraf təkcə kitabları deyil,

sənədlərin başqa növlərini də meydana çıxarır. Biblioqrafik informasiyanın dolğunluğunu təmin etmək üçün, cari biblioqrafik göstəricilərin də nəzərdən keçirilməsi arzu olunur. Seçilən biblioqrafik informasiyanın yalnız dolğunluğu deyil, relevantlığını da təmin etmək vacibdir. Bunun üçün biblioqraf əlaqədən problemlərə yaxşı bələd olmalı, ədəbiyyatda rast gəldiyi terminləri başa düşməli, onları istifadəçilərin sorğusunda ifadə edilmiş terminlərdə düzgün müqayisə etməyi bacarmalıdır.

Biblioqrafik informasiya resursları ilə mükəmməl kitabxana-biblioqrafiya xidməti göstərmək üçün, sorğuların ödənilməsinə yönəlmiş dolğun sənəd fondunu komplektləşdirmək, kitabxana fondunu bütünlüklə açan kataloq-kartoteka sistemini (ənənəvi və elektron) yaratmaq, daim yeniləmək və kitabxananın saytı vasitəsi ilə axtarışı təmin etmək, soraq-biblioqrafik nəşrlər fondunu komplektləşdirmək və daim yeniləmək, müxtəlif mövzulu biblioqrafik vəsaitlər (göstəricilər, bülletenlər, biblioqrafik siyahılar) tərtib etməklə, tammətənlə elektron biblioqrafik sənəd-informasiya resurslarını yaratmaq, mütəmadi olaraq yeniləmək, onlayn biblioqrafik sorğuları ödəmək və ədəbiyyatı virtual sifariş etmək lazımdır. Kitabxanada yaradılmış həm tammətənlə, həm də biblioqrafik informasiya mənbələrinə girişi təmin etmək, soraq-biblioqrafik, biblioqrafik informasiya və sənədlərin elektron çatdırılması xidmətini həyata keçirmək, kitabxana-biblioqrafiya proseslərinin kompleks şəkildə avtomatlaşdırılmasına imkan verən kompüter şəbəkəsini qurmaq və təkmilləşdirmək də nəzərə alınmalıdır.

Bütün tip kitabxanalarda olduğu kimi MKS-lərdə də soraq biblioqrafiya aparatı (SBA) biblioqrafik fəaliyyətin əsas bazası hesab edilir. Müasir texnologiyanın, xüsusilə kompüter texnologiyasının biblioqrafik proseslərə tətbiqi MKS-in soraq biblioqrafiya aparatının məzmununu daha da zənginləşdirir. Fondun həcmindən, kitabxanaların tipindən və profilindən asılı olmayaraq onun soraq və biblioqrafiya aparatının tərkibinə həm ənənəvi, həm də elektron vasitələr daxildir: əlifba kataloqu, sistemli kataloq, elektron kataloq, kartotekalar sistemi (ümumi, sistemli, diyarşünaslıq, elektron və s.) soraq-biblioqrafik nəşrlər fondu (məlumat kitabları, ensiklopediyalar, metodik və biblioqrafik nəşrlər fondu), ödənilmiş arayışlar fondu və s.

Hər bir kitabxanada biblioqrafik iş əvvəlcədən tərtib olunmuş plan əsasında aparılmalıdır. Planlaşdırılan işin elmi cəhətdən əsaslandırılması kitabxananın real şəraitini və imkanlarını nəzərə almağı, biblioqrafik nəzəriyyə və təcrübənin nailiyyətlərindən istifadə etməyi, mütərəqqi texnologiyaların və qabaqcıl iş təcrübələrinin tətbiqini nəzərdə tutur.

Kitabxananın biblioqrafik fəaliyyətinin inkişafı istiqamətlərini, SBA-nın təkmilləşdirilməsinə dair əsas tədbirlər, tərtib olunması planlaşdırılan biblioqrafik vəsaitlərin xarakteri və mövzusu, innovativ biblioqrafik informasiya xidməti və s. əks etdirir.

MKS-də biblioqrafik fəaliyyət aşağıda göstərilən kimi planlaşdırılır:

1. Soraq-biblioqrafiya xidməti;

2. Biblioqrafik informasiya xidməti (2, s.136).

Soraq-biblioqrafiya xidməti məlumat tələbatçılarının birdəfəlik sorğusu əsasında olan biblioqrafik xidmətdir. Soraq-biblioqrafiya xidməti sorğu-cavab rejimində yerinə yetirilməklə arayışlar hazırlamaq şəklində həyata keçirilir.

Arayış - biblioqrafik və ya faktoqrafik məlumatı əks etdirən biblioqrafik axtarış zamanı əldə edilən, oxucu sorğusuna müvafiq cavabdır. Yerinə yetirilmə formasına görə arayışlar şifahi və yazılı olur. Şifahi arayışlar bir qayda olaraq operativ şəkildə və oxucunun iştirakı ilə yerinə yetirilir. Yazılı arayışlar isə mürəkkəb olduğundan müəyyən müddət ərzində hazırlanır. Yazılı biblioqrafik arayışların hazırlanması aşağıdakı mərhələlərə bölünür:

1. Sorğunun qəbulu: Sorğu qəbul edilərkən, onun mövzusu, məqsəd və vəzifəsi, əhatə dairəsi dəqiqləşdirilməli, bu məqsədlə tərtib edilmiş xüsusi qeyd dəftərində yazılmalıdır;

2. Sorğu ilə əlaqədar əsas mənbələrin aşkar edilməsi və seçilməsi: Bu mərhələdə kitabxana işçisi sorğunun ödənilməsi üçün hansı mənbələrə müraciət ediləcəyini müəyyənləşdirir. Bu mənbələr salnamələr, məlumat kitabları, biblioqrafik vəsaitlər, məlumat nəşrləri, dərsliklər, kataloq sistemi və s. ola bilər;

3. Ədəbiyyatın aşkara çıxarılması və seçilməsi: Bu zaman kitabxanaçı axtarış apardığı mənbələrdən aktual, sorğuya bilavasitə uyğun ədəbiyyatı seçməlidir;

4. Sorğunun tərtibi: Sorğu tərtib edilərkən biblioqrafik təsvirlərin dəqiqliyini, ədəbiyyatın müvafiq qayda əsasında düzülüşünü təmin etmək lazımdır.

Arayış tərtib edilərkən istifadə edilən mənbələrin göstərilməsi unudulmamalıdır. Biblioqrafik arayış mütləq iki nüsxədə hazırlanmalı və bir nüsxəsi soraq-biblioqrafiya aparatının ödənilmiş sorğular fondunda saxlanılmalıdır.

Oxucu sorğularına uyğun olaraq arayışların iki növü var:

1. Biblioqrafik arayışlar;

2. Faktoqrafik arayışlar.

Tələb olunan və verilən informasiyanın xarakterindən asılı olaraq biblioqrafik arayışlar da üç növə ayrılır:

1. Mövzu arayışı;

2. Dəqiqləşdirmə arayışı;

3. Ünvan arayışı.

Yerinə yetirilən arayışların böyük hissəsi mövzu arayışlarından ibarət olur. Bu arayışlar müxtəlif problemlərə həsr olunur. Mövzu sorğularının məqsədi olduqca müxtəlifdir: elmi iş, istehsalata kömək, mühazirə və ya çıxışa hazırlıq, şəxsi təhsil, tədris işi və s. Kitabxanada yerinə yetirilən arayışların digər qismini biblioqrafik ünvan arayışı təşkil edir. Bu arayışlar oxucuya məlum olan sənədlərin və ya onun bir hissəsinin kitabxana fondunda yerləşdiyi yeri müəyyən etməyə xidmət edir. Belə arayış biblioqrafik ünvan

axtarışı nəticəsində verilir. Biblioqrafik ünvan arayışı biblioqrafik mənbələr əsasında oxucunun tələb etdiyi sənədin mövcudluğunu və ya müəyyən fondada (kitabxanada, arxivdə, kitab mağazasında) dəqiq saxlanma ünvanını (şifrəsini) müəyyənləşdirmək məqsədilə yerinə yetirilən arayışdır. Biblioqrafik ünvan sorğusu üzrə axtarışın son nəticəsi sənədin kitabxana fondunda saxlandığı yeri göstərən şifrədən və yaxud sifarişin KAA vasitəsilə başqa yerə göndərilməsini göstərən cavabdan (arayışdan) ibarətdir. Kitabxanada oxucuların belə sorğularını əlifba və sistemli kataloqlar, diyarşünaslıq kartotekası, habelə soraq-biblioqrafik nəşrlər fondu vasitəsilə ödəyirlər. Oxucu çox vaxt kitabxanaya müəyyən bir biblioqrafik məlumatı dəqiqləşdirmək məqsədilə müraciət edir. Belə sorğuların məqsədi müxtəlifdir. Biblioqrafik məlumatı dəqiqləşdirmək məqsədilə verilən arayış oxucunun verdiyi sorğuda olmayan və təhrif edilən məlumatı dəqiqləşdirmək məqsədi daşıyır.

Faktoqrafik arayış - sorğuya cavab olaraq faktiki məlumatların verilməsidir. Bura dəqiq ay, il, gün, rəqəmlər, terminlər, istinadlar və s. daxildir. Arayışlar faktiki sənədlər əsasında müəyyən edilir və onların tərtibində bir qayda olaraq ensiklopediyalardan, lüğətlərdən və kartotekadan istifadə edilir. Çox vaxt kitabxanalarda oxucuları fəallaşdırmaq, onları biblioqrafik axtarışa cəlb etmək məqsədilə biblioqrafik məsləhətlər verilir. Oxucuya kitabxananın elektron kataloqundan, respublika və xarici ölkə kitabxanalarından, onların informasiya resurslarından necə istifadə edilməsi, biblioqrafik təsvirlərin siyahıların, sənədlərin sistemləşdirilməsi və onlara annotasiyaların verilməsi qaydaları haqqında məsləhətlər verilir.

Ödənilmiş arayışlar fondu - eyni mövzular üzrə sorğular tez-tez təkrar olunduğuna görə kitabxanada ödənilmiş arayışlar fondunun yaradılması məqsəduyğundur. Bu zaman həm vaxta qənaət edilmiş olur, həm də sorğu operativ cavablandırılır.

Fondan səmərəli istifadə etmək məqsədilə ona kartoteka şəklində köməkçi əlifba-predmet göstəricisi tərtib olunur. Hər bir kartočkada arayışın tam adı, predmet rubrikası və sıra nömrəsi göstərilir. Kartotekada tez-tez təkrarlanan şifahi arayışların mövzularının və onların ödənilməsi mənbələrinin də göstərilməsi məqsəduyğundur. Yaxşı təşkil olunmuş bu fond yalnız təkrar arayışların yerinə yetirilməsinə deyil, həm də kitabxanada keçirilən müxtəlif diyarşünaslıq tədbirləri üçün ədəbiyyatın seçilməsinə də köməklik göstərir. Fondada saxlanan arayışlar kitabxananın soraq biblioqrafiya işini təhlil etməyə və tez-tez təkrarlanan mövzular üzrə müxtəlif biblioqrafik göstəricilərin tərtibinə imkan verir. Ödənilmiş arayışlar fondunu kitabxananın saytında da yerləşdirmək olar.

MKS-də oxuculara göstərilən biblioqrafik xidmət növlərindən biri də biblioqrafik informasiya xidmətidir. Biblioqrafik informasiya xidmətinin əsas mahiyyəti ondan ibarətdir ki, kitabxanaya daxil olan yeni ədəbiyyat haqqında tələbatçıya onun sorğusunu gözləmədən və ya daimi sorğulara uyğun olaraq operativ cari biblioqrafik informasiya verilsin. Biblioqrafik informasiya

xidməti ayrı-ayrı şəxslərin, qrupların və ya bütövlükdə cəmiyyətin informasiya tələbatının ödənilməsi üzrə informasiya proseslərinin məcmusundan (sənədlərin toplanması, analitik-sintetik işlənməsi, informasiyanın axtarışı və yayılması) ibarət olan fəaliyyətdir. BİX-in elementləri aşağıdakılardır: informasiyanın istehsalçısı və yayıcısı, alıcısı və informasiya-kommunikasiyası üsulları və vasitələri.

Qeyd etmək lazımdır ki, MKS-də fərqləndirilməyən, yəni kütləvi biblioqrafik informasiya xidmətinin müxtəlif metodlarından geniş şəkildə istifadə olunur. Kütləvi biblioqrafik informasiya xidmətinin ən geniş yayılmış forması kitabxanaya daxil olan yeni ədəbiyyatın məlumat bülletenidir. MKS-də metodiki biblioqrafiya şöbələri sistemin vahid fonduna daxil olan yeni ədəbiyyatın məlumat bülleteni hazırlamışdır. Məlumat bülletenləri yeni daxil olmuş ədəbiyyatın miqdarından asılı olaraq əvvəlki illərdə hər rübdə hazırlanırdı. Son illər sistemə daxil olan ədəbiyyatın azlığını nəzərə alaraq ildə bir dəfə kitab fonduna daxil olan yeni ədəbiyyatın məlumat bülleteni adı ilə tərtib olunur. Bülletəndə materiallar onluq təsnifat üzrə verilir, daxildə isə əlifba qaydasına riayət olunur. Məlumat bülleteni bütün kitabxana-filiallara göndərilir.

BİX-in növləri informasiya sorğularının ödənilməsinin differensasiya səviyyəsinə görə fərqlənir: Rəhbər İşçilərə Differensial Xidmət (RİDX), müəyyən qrupa və ya konkret istehlakçıya istiqamətlənən fərdi, kollektiv və kütləvi informasiya xidməti. Bu xidmətin əsasında oxucular kitabxanaya yeni daxil olan kitablar haqqında vaxtlı-vaxtında xəbər tutur.

Kütləvi BİX-in mühüm formaları:

1. Yeni alınan ədəbiyyatın məlumat bülleteni (aylıq və rüblük);
2. Yeni ədəbiyyat sərgiləri (mövzu sərgisi, dövrü mətbuatda dərc olunmuş məqalələrin nümayişi);
3. Xülasələr (yeni nəşrlərin xülasəsi, mövzu xülasələri, diyarşünaslıq fondu və onun ayrı-ayrı hissələri üzrə xülasə-ekskursiya, ən əhəmiyyətli müxtəlif diyarşünaslıq nəşrlərinin xülasəsi), həmçinin kitabxananın təşkil etdiyi “informasiya günündən”, “mütəxəssis günlər”indən, “biblioqrafiya günü”ndən və başqa oxşar tədbirlərdən ibarətdir.

Məlumat bülletenləri aylıq və rüblük tərtib olunur. Bu bülletənlərdə adətən kitabların biblioqrafik təsvirinin qarşısında kitabın fondnda yerini göstərən şifrələr də yazılır, bu da oxucu sorğuları üzrə konkret kitabın biblioqrafik axtarışını xeyli asanlaşdırır.

Yeni ədəbiyyatın müvafiq siyahıları hazırlanıb abonementdə və ya oxu zalında, həmçinin yerli qəzetlərdə çap edilməklə və ya kitabxananın saytında əks etdirilməklə oxuculara təqdim edilir.

Xülasələri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

1. Yeni nəşrlərin xülasəsi; mütəxəssis günlərində, əlamətdar və tarixi günlərlə əlaqədar keçirilən mövzu xülasələri;

2. Kitabxananın diyarşünaslıq fondu və ya onun ayrı-ayrı hissələri üzrə xülasə-ekskursiya;

3. Ən əhəmiyyətli müxtəlif diyarşünaslıq nəşrlərinin xülasəsi və s.

Kitablar haqqında xülasə mövzu və janr üzrə yaxın olan bir neçə əsərin xarakteristikasıdır. Xülasədə kitablardan biri haqqında müfəssəl, digərləri haqqında qısa məlumat verilir. Tövsiyə siyahısında əsər haqqında məqalələr, resenziyalar göstərilir. Həmçinin haqqında məlumat verilən nəşrlərin oxucular tərəfindən necə əldə edilməsi, yerləşdiyi kitabxanalar, elektron versiyasının mövcud olduğu saytlar barədə də məlumat verilir.

Bibliografiya günü - oxucuların bibliografik informasiya mədəniyyətinin artırılmasının kompleks formasıdır. Günü keçirilməsində məqsəd oxucuların marağını ədəbiyyat axtarışında bibliografik mənbələrə, tövsiyə vəsaitlərinə, soraq-bibliografiya aparatına yönəltməkdir. Bibliografiya günü universal və tematik ola bilər. Sərgilərə baxış, kitabxanaya ekskursiya, xülasələr, kitabxana dərsləri keçirilir, məlumat nəşrləri, kataloqlar haqqında məsləhətlər verilir (5).

Hər bir MKS-də BİX elə təşkil edilməlidir ki, tələbatçı ona lazım olan informasiyanı tam və dolğun əldə edə bilsin. Müasir dövrdə mövcud informasiyalar ənənəvi çap məhsulu ilə yanaşı, eyni zamanda elektron formada təqdim olunmaqdadır. Kitabxanalar internet şəbəkəsinə qoşulmaqla oxucular üçün ümumaçıq informasiya məkanını formalaşdırır, xidmət prosesində elektron sənədlər və elektron kataloqlar, elektron poçt və s. istifadə edirlər.

Kitabxanada ənənəvi kitabxana-bibliografiya xidmətləri ilə yanaşı, internetdən istifadə, müxtəlif təqdimatlar və konfransların keçirilməsi, skaner, sürətçıxarma və s. əlavə xidmətlərdən istifadə olunur, tammətli elektron nəşrlər hazırlanır. İndi bütün kitabxanaların çox maraqlı dizaynlı, informasiya ilə zəngin saytları yaradılmışdır.

MKS-lərin bibliografik xidmətində kitabxanaların saytı xüsusi yer tutur. Onlar öz saytlarında istifadəçilərin maraq dairəsinə uyğun olan materialları yerləşdirirlər. MKS-in saytında “Yeni ədəbiyyat”, ən çox oxunanlar, elektron nəşrlər, müxtəlif sahələr üzrə (tarix, diyarşünaslıq, mədəniyyət və turizm, hərbi-vətənpərvərlik və s.) məlumat bazaları, kitabxanada keçirilən tədbirlər, regionda baş verən yeniliklər, mətbuatın xülasəsi (mətn və audio) yerləşdirilir. Saytda müəyyən sahənin mütəxəssisləri üçün “Mütəxəssislər üçün”, “Mütəxəssislərə kömək”, “Mədəniyyət və incəsənət”, “Kiçik və orta biznes”, “Kitabxanaçılar üçün yeni sənədlər” və s. bölmələr yaradıb ixtisasa uyğun mövzu siyahıları hazırlayırlar (siyahılar vaxtaşırı dəyişdirilir) və orada mütəxəssislərə yeni ədəbiyyat haqqında yeniliklər öz əksini tapır (5).

Ənənəvi çap məhsulunu elektron formada hazırlamaq, qorumaq və düzgün istiqamətləndirmək üçün hazırda insan fəaliyyətinin bütün sahələrində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından geniş şəkildə istifadə olunur. Respublikanın ictimai-siyasi və mədəni həyatında baş verən hadisələrə, əlamətdar günlərə, elm, təhsil, mədəniyyət, incəsənət, iqtisadiyyat, texnika, tibb və s. sahələrə aid kitabxanaya daxil olan qəzet və jurnallar araşdırılıb

məqalələrin analitik yazılışını və tam mətnini elektron kataloqda yerləşdirməklə analitik məlumat bazaları yaradılır. Bununla da həm çap formasında (cari biblioqrafik nəşrlər), həm də kitabxananın saytı vasitəsilə rəhbər işçilərə, elmi tədqiqatçılara, alim və ziyalılara, müxtəlif sahələrdə çalışan mütəxəssislərə, eləcə də geniş ictimaiyyətə operativ məlumat çatdırılır (6).

MKS-də oxuculara göstərilən biblioqrafik xidmət növlərindən biri də biblioqrafik informasiya xidmətidir. Biblioqrafik informasiya xidmətinin əsas mahiyyəti ondan ibarətdir ki, kitabxanaya daxil olan yeni ədəbiyyat haqqında oxuculara müntəzəm və operativ məlumat verilsin. Qeyd etmək lazımdır ki, MKS-də fərqləndirilməyən - yəni kütləvi biblioqrafik informasiya xidmətinin müxtəlif metodlarından geniş şəkildə istifadə olunur. Kütləvi biblioqrafik informasiya xidmətinin ən geniş yayılmış forması kitabxanaya daxil olan yeni ədəbiyyatın məlumat bülletenidir. MKS-də metodiki biblioqrafiya şöbələri sistemin vahid fonduna daxil olan yeni ədəbiyyatın məlumat bülleteni hazırlamışdır. Məlumat bülletenləri yeni daxil olmuş ədəbiyyatın miqdarından asılı olaraq əvvəlki illərdə hər rübdə hazırlanırdı. Son illər sistemə daxil olan ədəbiyyatın azlığını nəzərə alaraq ildə bir dəfə kitab fonduna daxil olan yeni ədəbiyyatın məlumat bülleteni adı ilə tərtib olunur. Bülletendə materiallar onluq təsnifat üzrə verilir, daxildə isə əlifba qaydasına riayət olunur. Məlumat bülleteni bütün kitabxana-filiallara göndərilir.

MKS-də tərtib edilən bülletenlərin qarşısında duran tələblər bunlardır: məlumatın tamlığı, dəqiq seçmə meyarı, materialların düzülüşündə sistemlilik, dəqiq və vahid biblioqrafik təsvir, məlumat annotasiyasının verilməsi, bülletenin hər bir buraxılışı üçün "giriş" məqaləsinin olması, yaraşqlı xarici tərtibat və nəhayət kifayət qədər tiraj.

"Dövlət kütləvi kitabxanalarının mərkəzləşdirilməsi" haqqında "Əsasnamə"yə görə, bülletenlərin nəşri bütün MKS-lər üçün vacib hesab edilir.

Mütəxəssis oxuculara biblioqrafik informasiya xidmətinin bir çox üsullarından istifadə olunur. Mütəxəssis oxucuları ən çox sırf elmi ədəbiyyat maraqlandırır. Bu ədəbiyyatlar isə kitabxanaya az nüsxədə daxil olur və lazım olan filialların hamısına göndərilə bilmir. Ona görə bu cür ədəbiyyatı mütəxəssislərin nəzər-diqqətinə çatdırmaq üçün mərkəzi kitabxanada sərgilər təşkil edilir. Bu sərgilər filiallarda da nümayiş etdirilir. Bu haqda əvvəlcədən filialın işçisi elan vasitəsilə oxuculara məlumat verir. Mərkəzi kitabxanada mütəxəssis oxuculara biblioqrafik informasiya xidmətini yaxşılaşdırmaq üçün biblioqraf kitabxananın komplektləşdirmənin mövzu planı ilə tanış olur ki, il boyu şöbəyə daxil olan bütün biblioqrafik sorğulara dair kitabxanada olmayan ədəbiyyatın alınması üçün xüsusi səy göstərir (5).

Bildiyimiz kimi, biblioqrafik icmaller kitabxanalarda kitabın kütləvi təbliğinin ən geniş yayılmış formalarından biridir. Həm mərkəzi kitabxanalarda, həm də kitabxana-filiallarda biblioqrafik icmaller keçirilir.

Keçirilən biblioqrafik icmallar görkəmli yazıçıların yaradıcılığına, elm və texnikanın, kənd təsərrüfatının müxtəlif sahələrinə, son illər isə Qarabağ probleminə, Şəhidlərə və Azərbaycan Demokratik Respublikasına həsr edilir.

Mərkəzi kitabxanalar həm filiallarda, həm də xidmət göstərdikləri idarə və müəssisələrdə “Məlumat günü” keçirirlər. “Məlumat günü” biblioqrafik materiallar da nəzərə alınmaqla, Mərkəzi Kitabxanaya daxil olan bütün ədəbiyyatın müntəzəm nümayiş etdirilməsi günüdür. “Məlumat günü”nün keçirilmə dövrüliyi Mərkəzi Kitabxanaya daxil olan yeni ədəbiyyatın miqdarından asılıdır. “Məlumat günü” müntəzəm olaraq əvvəlcədən təyin olunmuş gündə keçirilir. Yeni daxil olan ədəbiyyat bir qayda olaraq oxu zalında nümayiş etdirilir və bütün günü davam edir. Mərkəzi kitabxanaya daxil olan bütün materiallar məzmunlarına müvafiq seçilir və ilkin sənədlərlə bir yerdə nümayiş etdirilir (5).

Nəticə

MKS-nin iş təcrübəsinin tədqiqi nəticəsində məlum olmuşdur ki, oxuculara biblioqrafik xidmət göstərilməsində kitabxananın soraq biblioqrafiya aparatından, məlumat bülletenlərindən, kitab sərgisi, mütəxəssis günü, sərgi-baxışlar və müxtəlif mədəni kütləvi tədbirlərdən geniş şəkildə istifadə olunur.

Qeyd etmək lazımdır ki, MKS-lərin biblioqrafik fəaliyyəti təkcə həmin sistemin çərçivəsində müvəffəqiyyətlə inkişaf edə bilməz. Başqa elmi informasiya orqanları ilə sistemin qarşılıqlı əlaqəsinin yaradılması mərkəzləşdirilmiş sistemdə biblioqrafik xidmətin düzgün təşkilinin ən mühüm şərtlərindən biridir.

Kompüter texnologiyasının kitabxana-biblioqrafiya proseslərinə tətbiqi, internet əlaqələrinin genişlənməsi, elektron informasiya daşıyıcılarının ildən-ildə artması MKS-lərdə də bu işlə məşğul olan şöbələrin açılması zərurətini yaratmışdır. Yeni açılmış bu şöbələrdə Kitabxana-Biblioqrafiya Proseslərinin Avtomatlaşdırılması işi həyata keçirilməklə, kitabxananın imkanlarından daha çox oxucunun istifadə etməsinə imkan yaranmışdır (4, s.136-151).

Ümumiyyətlə, MKS-də mükəmməl biblioqrafik-informasiya xidməti təşkil etmək üçün aşağıda göstərilən vəzifələrin yerinə yetirilməsi məqsədəuyğun olardı:

1. Sorğuların ödənilməsinə yönəlmiş dolğun sənəd fondunu komplektləşdirmək, kitabxana fondunu bütünlüklə açan kataloq-kartoteka sistemini (ənənəvi və elektron) yaratmaq və daim yeniləməklə, kitabxananın saytı vasitəsi ilə axtarışı təmin etmək;

2. Soraq-biblioqrafik nəşrlər fondunu komplektləşdirmək və daim yeniləməklə müxtəlif mövzulu biblioqrafik vəsaitlər (göstəricilər, bülletenlər, biblioqrafik siyahılar) tərtib etmək;

3. Kitabxana-biblioqrafiya proseslərinin kompleks şəkildə avtomatlaşdırılmasına imkan verən kompüter şəbəkəsini qurmaq və

təkmilləşdirmək. Elektron biblioqrafik sənəd-informasiya resurslarını yaratmaq, mütəmadi olaraq yeniləmək;

4. Soraq-biblioqrafiya və biblioqrafik-informasiya və sənədlərin elektron çatdırılması xidmətini həyata keçirmək.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə “Dövlət Proqramı”// Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya: elmi-nəzəri, metodiki və təcrübi jurnal. 2008, № 2, s.6-29.
2. Библиографическая работа в библиотеке: организация и методика/ Под. ред. профессора О.П.Коршунова.-Москва, Изд.Книжная Палата, 1990.-251 с.
3. Xələfov, A.A. Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslik III hissə. Kitabxana işi haqqında təlim. Bakı,2003.-313 s.
4. Bayramova, İ.Z. Mərkəzləşdirilmiş kitabxana sistemlərində biblioqrafik fəaliyyətin təşkili məsələləri// Kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiya: elmi-nəzəri, metodik və təcrübi jurnal.- № 1(38).-S.136-151.
5. <http://www.azlibnet.az/pdf/mksesasn.pdf>.
6. <http://anl.az/down/eneneinnovasiyalar.pdf>.